

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง องค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันชั้นทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา 2) ศึกษาระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา และ 3) ศึกษาความแตกต่างของระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาจำแนกตามเพศ ชั้นปี และการสังกัดคณะ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 1,135 คน ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ จำนวน 260 คน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จำนวน 500 คน และใช้ในการศึกษาระดับจริยธรรม จำนวน 375 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบวัดจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ที่พัฒนาขึ้น โดยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาจริยธรรม 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศรัทธา (อัคราคออีมาน) 2) ด้านพฤติกรรม (อัคราคชชุก) และ 3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (อัคราคอฮัตตะอามุล) โดยรวบรวมข้อคำถาม (ตัวแปร) จากการศึกษาอัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ นำมาสร้างแบบสอบถามในการสำรวจองค์ประกอบเพื่อสร้างโมเดลสมมติฐานองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา และวิเคราะห์ยืนยันโมเดลสมมติฐานดังกล่าว แล้วนำมาสร้างแบบวัดจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ลักษณะของแบบวัด แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (check list) จำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีลักษณะแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scales) จำนวน 32 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนแรก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของแนวคิดที่ศึกษาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญและข้อคำถาม ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามนักศึกษามุสลิมเกี่ยวกับองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ขั้นที่ 1 เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สกัดองค์ประกอบด้วยวิธีหาองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) และ

นำองค์ประกอบที่มีค่าไอแกน (Eigenvalue) เกิน 1 ไปใช้หมุนแกนออร์ทอโกนอล (Orthogonal) ด้วยวิธีวาริแมกซ์ (Varimax) เพื่อหาองค์ประกอบทางจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ตั้งชื่อองค์ประกอบ และสร้างโมเดลสมมติฐานองค์ประกอบทางจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ขั้นที่ 2 เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โดยใช้โปรแกรม Amos เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและกลมกลืนของโมเดลสมมติฐานองค์ประกอบทางจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์ และทำการปรับโมเดลด้วยการผ่อนปรนให้ความคลาดเคลื่อนในการวัดมีความสัมพันธ์กันได้ ตามค่าดัชนีตัดแปร (Modification Indices : MI) จนกระทั่งได้ค่าสถิติไค-สแควร์มีนัยสำคัญ ($p \leq .05$) แต่ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) น้อยกว่า 3.00 ดัชนี GFI และดัชนี AGFI มีค่ามากกว่า 0.90 ดัชนี CFI มีค่ามากกว่า 0.95 ค่า Standardized RMR มีค่าต่ำกว่า 0.08 และค่า RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.06 ซึ่งแสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก ขั้นตอนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวัดจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อศึกษาระดับและความแตกต่างของระดับจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีเพศ ชั้นปี และการสังกัดคณะแตกต่างกัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ โดยใช้สถิติ t-test และ F-test

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเรื่ององค์ประกอบทางจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

องค์ประกอบทางจิตกรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 32 ตัวแปร ดังนี้

5.1.1.1 องค์ประกอบที่ 1 การปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัวแปร ได้แก่ v1, v3, v4, v5, v6, v7, v8 และ v9 มีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .789 - .861

5.1.1.2 องค์ประกอบที่ 2 การเข้าสังคม ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 10 ตัวแปร ได้แก่ v10, v11, v12, v13, v14, v15, v16, v17, v18 และ v19 โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .684 - .851

5.1.1.3 องค์ประกอบที่ 3 คุณธรรมในตน ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัวแปร ได้แก่ v20, v21, v22, v23, v24, v25, v26, v27 และ v28 โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .778 - .839

5.1.1.4 องค์ประกอบที่ 4 การยึดมั่นศรัทธา ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ v29, v30, v31 และ v32 โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .726 - .885

5.1.1.5 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน โมเดลองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์

โมเดลองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีค่าสถิติไค-สแควร์ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.734 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ .925 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .899 ดัชนีวัดความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ .981 ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) เท่ากับ .038 และรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ .041

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา

5.1.2.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 375 คน ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.1 และนักศึกษาชาย คิดเป็นร้อยละ 38.9 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มากที่สุด รองลงมาคือชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 1 น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.5, 27.5, 22.4 และ 21.6 ตามลำดับ และเป็นนักศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์มากที่สุด รองลงมาคือคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาการสื่อสาร และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับวิทยาลัยอิสลามศึกษาน้อยที่สุดมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 21.9, 20.3, 20.0 และ 18.9 ตามลำดับ

5.1.2.2 ระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา

ก. นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามุสลิมมีจริยธรรมด้านการยึดมั่นศรัทธา มากที่สุด

รองลงมาคือ ด้านคุณธรรมในตน และการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก ตามลำดับ ส่วนจริยธรรม ด้านที่นักศึกษามุสลิมมีน้อยที่สุด คือ การเข้าสังคม

ข. นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างศาสนิกอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมให้เกียรติและเคารพสิทธิในการนับถือศาสนาของคนต่างศาสนิกมากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ มนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนต่างศาสนิก รู้จักผ่อนปรน ยืดหยุ่น ไม่อ่อนแอ และแข็งกร้าวเกินไป

ค. นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการเข้าสังคมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมขออนุญาตเมื่อจะหยิบของของผู้อื่น มีระเบียบ รู้จักวางตัวให้เหมาะสมตามโอกาส ไม่ตอบรับคำเชิญไปร่วมงานเลี้ยงที่มีอาหารหะรอมหรืองานเลี้ยงที่เชิญเฉพาะคนรักรายหรือในงานที่มีสิ่งมูฮัซซะฮ์อยู่ มากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือ ไม่สอดรู้สอดเห็นเรื่องของเพื่อนหรือผู้อื่น ไม่มองเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่หะซุรอมโดยตั้งใจ และขอลาหยุดก่อนล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร โดยข้อที่น้อยที่สุด คือ ขอลาหยุดก่อนล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร

ง. นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านคุณธรรมในตนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมยอมรับสภาพความเดือดร้อนโดยตระหนักว่าเป็นสถานการณ์ที่อัลลอฮ์กำหนดมากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ มีความอดทนต่อสิ่งชั่วร้าย สิ่งต้องห้าม

จ. นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการยึดมั่นศรัทธาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมศรัทธาต่ออัลลอฮ์โดยไม่นำสิ่งใดมาเทียบเคียงกับพระองค์ มากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ศึกษาหาความรู้ต่างๆเพื่ออัลลอฮ์

5.1.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา จำแนกตาม เพศ ชั้นปี และคณะ

5.1.3.1 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีเพศต่างกัน นักศึกษาหญิงมีระดับจริยธรรมมากกว่านักศึกษาชายโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเข้าสังคม คุณธรรมในตน และการยึดมั่นศรัทธา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.1.3.2 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีชั้นปีต่างกัน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

5.1.3.3 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีการสังกัดคณะต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเข้าสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านคุณธรรมในตน และการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการยึดมั่นศรัทธาไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า

ก. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมในภาพรวมมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมากกว่านักศึกษาที่สังกัดวิทยาลัยอิสลามศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิกมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ค. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านการเข้าสังคมมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับวิทยาลัยอิสลามศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ง. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านคุณธรรมในตนมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

5.2.1 องค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก ด้านการเข้าสังคม ด้านคุณธรรมในตน และด้านการยึดมั่นศรัทธา เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้จากการ

วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ซึ่งได้จากการสังเคราะห์จริยธรรมแห่งอัลกุรอาน และการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด คือตศฯ โดย Ilyas Sidek (2550: 298) ซึ่งได้ข้อสรุปว่า จริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศรัทธา 2) ด้านพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย จริยธรรมภายในจิตใจและจริยธรรมภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ และ 3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยมนุษยสัมพันธ์กับมุสลิมด้วยกันและกับผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบแรก การปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิกนั้นสอดคล้องกันกับจริยธรรมด้านที่สามประเภทที่สอง คือ การมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม ส่วนองค์ประกอบที่สอง การเข้าสังคม สอดคล้องกับจริยธรรมด้านที่สองประเภทที่สอง คือ จริยธรรมด้านพฤติกรรมภายนอกที่สามารถมองเห็นได้กับจริยธรรมด้านที่สามประเภทที่หนึ่ง คือ จริยธรรมด้านมนุษยสัมพันธ์กับมุสลิมด้วยกัน องค์ประกอบที่สาม คุณธรรมในตน สอดคล้องกับจริยธรรมด้านที่สองประเภทที่หนึ่ง คือ จริยธรรมด้านพฤติกรรมภายในจิตใจ และองค์ประกอบที่สี่ การยึดมั่นศรัทธา สอดคล้องกับจริยธรรมด้านที่หนึ่ง คือ จริยธรรมด้านการศรัทธา จากผลการวิจัยดังกล่าวมีการแยกจริยธรรมด้านที่สอง คือ จริยธรรมด้านพฤติกรรม ออกเป็นสององค์ประกอบ คือ การเข้าสังคมกับคุณธรรมในตน ทั้งนี้เป็นเพราะทั้งสององค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันต่ำ จึงทำให้อยู่กันคนละองค์ประกอบ และเห็นได้ว่าตัวแปรสังเกตได้ของจริยธรรมด้านที่สามประเภทที่หนึ่ง คือ จริยธรรมด้านมนุษยสัมพันธ์กับมุสลิมด้วยกันนั้นสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กันสูงกับองค์ประกอบที่สอง การเข้าสังคม จึงทำให้รวมกันเป็นหนึ่งองค์ประกอบ

โดยมีรายละเอียดของการอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

5.2.1.1 องค์ประกอบด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก ผลการวิจัยพบว่า การปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิกเป็นองค์ประกอบของจริยธรรมของมุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัวแปร ซึ่งเป็นไปตามโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนต่างศาสนิก รู้จักผ่อนปรน ยืดหยุ่น ไม่อ่อนแอ และแข็งแกร่งเกินไป (v1) มีความเที่ยงตรง เสมอภาคและเป็นธรรมไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (v2) มีน้ำใจ เห็นใจ ช่วยเหลือเพื่อนต่างศาสนิกที่ได้รับความเดือดร้อน (v3) เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มีจิตสาธารณะ เสียสละ เห็นผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (v4) พยายามประนีประนอมระหว่างเพื่อนทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกัน (v5) ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี แก่เพื่อนต่างศาสนิกและรุ่นน้อง (v6) ให้เกียรติและเคารพสิทธิในการนับถือศาสนาของคนต่างศาสนิก (v7) แนะนำในเรื่องศาสนาแก่คนต่างศาสนิก ด้วยความสุภาพอ่อนโยน (v8) และใช้วาจาที่สุภาพ ไม่พูดจาดูถูกดูแคลนคนต่างศาสนิก (v9) ตัวแปรเหล่านี้บ่งชี้ถึงจริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิกของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจาก

การอยู่ร่วมกันในพหุสังคมที่มีความหลากหลายทั้งทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งแสดงความเป็นพหุสังคมอย่างชัดเจน โดยนักศึกษามุสลิม ซึ่งเคยอยู่ในสังคมแคบ ๆ ในปอเนาะ ในครอบครัว ดำเนินชีวิตแบบมุสลิม เมื่อเข้ามาหาวิทยาลัยจะต้องพบ และปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ทั้งเพื่อนนักศึกษามุสลิมที่มาจากภาคอื่นๆ เพื่อนนักศึกษาต่างศาสนา อาจารย์ และบุคลากร ทำให้นักศึกษามุสลิมต้องปรับตัวและทัศนคติที่มีต่อคนต่างศาสนา จริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนาก็มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของนักศึกษามุสลิมอย่างมาก นอกจากนี้ข้อค้นพบข้างต้นยังสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของอิสลามที่กำหนดสำหรับผู้ที่เป็นมุสลิมใหม่ คือ มุสลิมควรปฏิบัติต่อผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมด้วยมารยาทอันดี คือ พูดได้ตอบกับพวกเขาด้วยวิธีที่ดีที่สุด ให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนเท่าเทียมกัน แสดงความรักโดยอยู่ในขอบเขตของอิสลาม และแสดงความเกลียดชังตามบัญญัติอิสลาม อย่างบริภาษสิ่งที่เป็นความเชื่อถือของผู้อื่น ไม่รวมพิธีกรรมของอิสลามและมุสลิมก็ไม่รวมพิธีกรรมทางศาสนาของพวกเขา แสดงการมีมิตรไมตรีที่ดี ให้การช่วยเหลือพวกเขาโดยไม่ละเมิดต่อบัญญัติอิสลาม ไม่ทำร้ายระราน ช่มเหง อธรรมต่อพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สินเกียรติยศ ในเมื่อเขาเหล่านั้นมิได้เป็นผู้ละเมิด และคุกคามมุสลิม อนุญาตให้มอบสิ่งของให้แก่กัน ในเมื่อการมอบนั้นไม่ละเมิดบัญญัติศาสนา (คู่มือมุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่), 2544 : 176-177)

และยังสอดคล้องกับที่อัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ

عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ (فصلت: 34)

ความว่า “และความดีและความชั่วนั้นหาเท่าเทียมกันไม่ เจ้าจงขับไล่ (ความชั่ว) ด้วยสิ่งที่ดีกว่า แล้วเมื่อนั้นผู้ที่ระหว่างเจ้ากับระหว่างเขาเคยเป็นอริกันก็จะกลับกลายเป็นเยี่ยงมิตรที่สนิทกัน” (ฟุศลีลัด : 34)

ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ...﴾ (البقرة: 256)

ความว่า “ไม่มีการบังคับใด (ในนับถือ) ในศาสนา อิสลาม”¹ (อัลบะเกาะเราะฮะฮ์ : 256)

¹ ในศาสนาอิสลามนั้นมิได้มีบัญญัติบังคับผู้คนให้รับนับถือ

และดั่งที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสแก่นบีมุซาและฮารูน เมื่อตอนที่ทรงส่งพวกเขาไปหาฟิรเอาน์

﴿أَذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقَوْلَا لَهُ قَوْلَا لَيْنَا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَحْشَىٰ ﴿٤٤﴾﴾

(طه : 43-44)

ความว่า “เจ้าทั้งสองจงไปหาฟิรเอาน์ แท้จริงเขาจะโสโอหังมาก แล้วเจ้าทั้งสองจงพูดกับเขาด้วยคำพูดที่อ่อนโยน บางทีเขาอาจจะรำลึกขึ้นมา หรือเกิดความยำเกรงขึ้น” (ฎอฮา : 43-44)

5.2.1.2 องค์ประกอบด้านการเข้าสังคม ผลการวิจัยพบว่า การเข้าสังคมเป็นองค์ประกอบของจริยธรรมของมุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 10 ตัวแปร ซึ่งเป็นไปตามโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ ไม่สอดรู้สอดเห็นเรื่องของเพื่อนหรือผู้อื่น (v10) ขอลาหยุดก่อนล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร (v11) ไม่มองเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่มะสุรอมโดยตั้งใจ (v12) ขออนุญาตเมื่อจะหยิบของของผู้อื่น (v13) ขออนุญาตก่อนเข้าห้องเรียน เข้าพบอาจารย์เข้าที่ประชุม และถามคำถาม (v14) รู้จักกาลเทศะ ทำกิจกรรมที่มีการปะปนกันระหว่างชาย หญิง อย่างระมัดระวัง (v15) มีระเบียบ รู้จักวางตัวให้เหมาะสมตามโอกาส (v16) เผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยความมีสติ เข้มแข็ง ไม่ว้าวาม ไม่ใช้อารมณ์ (v17) ปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ (v18) ไม่ตอบรับคำเชิญ ไปร่วมงานเลี้ยงที่มีอาหารหะรอม หรืองานเลี้ยงที่เชิญเฉพาะคนรักรวย หรือในงานที่มีสิ่งมุฮิยะฮฺอยู่ (v19) ตัวแปรเหล่านี้บ่งชี้ถึงจริยธรรมด้านการเข้าสังคมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมนักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะในการเข้าสังคม เพราะนักศึกษาจะต้องมีการเข้าเรียนและทำกิจกรรมกับผู้อื่นอยู่เสมอ นักศึกษาจึงต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น มีสัมมาคารวะต่ออาจารย์ มีการวางตัวให้เหมาะสมระหว่างชายหญิงและในการทำกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ สอนให้ผู้ศรัทธาลดสายตาดาลงจากการสอดรู้สอดเห็นและการพบกันระหว่างชาย หญิง ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ

خَيْرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾﴾ (النور : 30)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดามุอฺมิน ให้พวกเขาลดสายตาของพวกเขา
เขาลงต่ำ และให้พวกเขารักษาทวารของพวกเขา นั่นเป็นการบริสุทธิ์ยิ่งแก่พวกเขา
แท้จริงอัลลอฮฺทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเขากระทำ” (อันนุร : 30)

นอกจากนี้ยังให้ขออนุญาตก่อนเข้าไปในสถานที่ส่วนตัวของผู้อื่น ดังที่อัลลอฮฺ
ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَٰی
أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا
تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمْ ارجِعُوا فَارجِعُوا ۗ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾﴾ (النور: 27-28)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย พวกเจ้าอย่าเข้าไปในบ้านใดอื่นจากบ้านของพวก
เจ้า จนกว่าจะขออนุญาตและให้สลามแก่เจ้าของบ้านเสียก่อน เช่นนั้นแหละเป็น
การดีสำหรับพวกเจ้า เพื่อว่าพวกเจ้าจะใคร่ครวญ (27) เมื่อพวกเจ้าไม่พบผู้ใดใน
บ้านนั้นก็อย่าเข้าไป จนกว่าจะได้รับอนุญาตแก่พวกเจ้า และเมื่อมีการกล่าวแก่
พวกเจ้าว่า จงกลับไป ก็จงกลับไปมันเป็นการเหมาะสมยิ่งแก่พวกเจ้า และอัลลอฮฺ
ทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเจ้ากระทำ (28)” (อันนุร : 27-28)

และมุสลิมจะไม่ตอบรับคำเชิญไปร่วมงานเลี้ยงที่มีอาหารหะรอม² หรืองานเลี้ยงที่
เชิญเฉพาะคนรักราย หรือในงานที่มีสิ่งมุฮิบะฮ์อยู่ (อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลอะซิษ, 2548 : 248)

5.2.1.3 องค์ประกอบด้านคุณธรรมในตน ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมในตนเป็น
องค์ประกอบของจริยธรรมของมุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 9 ตัวแปร ซึ่งเป็นไป
ตามโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ ไม่คดโกง หรือลอกข้อสอบแม้จะมีโอกาส (v20) ไม่นำความลับ หรือ
เรื่องน่าอายของเพื่อนมาเปิดเผย (v21) อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย สิ่งต้องห้าม (v22) พุดจริง ไม่โกหก เสแสร้ง
หน้าไหว้หลังหลอก กลับกลอก (v23) มานะ พากเพียรในการแสวงหาวิชาความรู้ แม้จะพบกับ

² ไม่เป็นที่อนุมัติในอิสลาม

³ อบายมุข

อุปสรรคที่ยากลำบาก (v24) อटकั้งในความยากลำบาก ความกลัว ความหิว ความสูญเสีย โดยไม่สิ้นหวังไม่ไว้วางใจ หรือทำร้ายตัวเอง (v25) ยอมรับสภาพความเดือดร้อน โดยตระหนักว่าเป็นสถานการณ์ที่กำหนดโดยอัลลอฮ์ (v26) อटकั้งในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ การเรียกร้องไปสู่ความดี การห้ามปรามไปสู่ความชั่ว (v27) สงบเสงี่ยมมอบน้อมให้เกิดริศดี ครู อาจารย์ รุ่นพี่ รุ่นน้องและเอ็นดูเมตตาต่อเด็กๆ (v28) ตัวแปรเหล่านี้บ่งชี้ถึงจริยธรรมด้านคุณธรรมในตนของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากนักศึกษามุสลิมจะต้องอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายและอิสระ ซึ่งมีทั้งคนดี และคนไม่ดีปะปนกัน จึงทำให้บางคนโน้มเอียงไปสู่ความไม่ดีต่างๆ แต่บางคนก็สามารถที่จะรักษาความเป็นมุสลิมที่ดีของตนเองไว้ได้ มุฮัมมัด สันหมาน (2550 : 89) ได้กล่าวว่า การที่มุสลิมจะสามารถยืนหยัดอยู่บนจริยธรรมที่ดีได้อย่างหนักแน่นนั้นต้องมีแรงผลักดันมาจากภายในจิตใจ ซึ่งเป็นจิตใจที่ยึดมั่นในคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ จิตใจที่ออกงามไปด้วยคุณธรรมอิสลาม ดังนั้นคุณธรรมในตนจึงมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตของนักศึกษามุสลิมเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับหะดีษที่สอนไม่ให้มุสลิมมีลักษณะเหมือนพวกมุนาฟิก หะดีษจากท่านอับู สุรอยเราะฮ์ ﷺ ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้กล่าวถึงพวกมุนาฟิกว่า

((آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ))

ความว่า “คุณลักษณะ 3 อย่าง ของคนมุนาฟิก (หน้าไหว้หลังหลอก) นั่นก็คือ เมื่อเขาพูดเขาก็จะพูดโกหก เมื่อเขาให้สัญญาเขาก็จะผิดสัญญา เมื่อเขาถูกไว้วางใจเขาก็จะทำลายมัน”

ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องกับคู่มืออัลลัฟ (มุสลิมใหม่) (2544 : 168) ที่ได้ระบุว่า ความซัจจริงในการพูด เป็นคุณลักษณะหนึ่งของมุสลิม ซึ่งเขาจะไม่พูดสิ่งใดนอกจากจะเป็นสิ่งที่จริง ความซัจจริงทางการปฏิบัติ คือการดำรงอยู่ด้วยความจริงจังและความจริงใจ โดยเขาจะไม่หลอกลวง จะไม่ปลอมสิ่งของ และไม่ฉ้อฉล ความซัจจริงทางด้านเจตจำนง คือ เมื่อมุสลิมมีความตั้งใจจะปฏิบัติสิ่งใดแล้ว เขาจะปฏิบัติจนสำเร็จเรียบร้อย เขาจะไม่ปล่อยทิ้งไว้ และจะไม่บิดพลิ้วอย่างเด็ดขาด และความซัจจริงในการแสดงออก คือมุสลิมจะแสดงออกตามความรู้สึกที่เป็นจริง เขาจะไม่ซ่อนการโอ้อวด ความแปลกปลอม การหลอกลวงไว้ภายในและสอดคล้องกับที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

⁴ หะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy หะดีษหมายเลข 507

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ
وَدَشِيرِ الصَّابِرِينَ﴾ (البقرة: 155)

ความว่า “และแน่นอน เราจะทดลองพวกเจ้าด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากความกลัว และความหิว และด้วยความสูญเสีย (อย่างใดอย่างหนึ่ง) จากทรัพย์สินสมบัติ ชีวิต และพืชผล และเจ้าจงแข็งขำดีแก่บรรดาผู้อดทนเถิด” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 155)

ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับ อาลี ฮาซัน (ม.ป.ป. : 51) ได้กล่าวไว้ว่า มุสลิมจะต้องเผชิญกับภัยพิบัติและความยากลำบากต่างๆ ด้วยความอดทน พร้อมทั้งต่อสู้โดยไม่ย่อท้อ ไม่ท้อถอย หรือแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสม และต้องคำนึงถึงเสมอว่าความยากลำบากดังกล่าวเป็นการทดสอบความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับการดำรงละหมาดและการถือศีลอด หรือหน้าที่ความจำเป็นอื่นๆ ในหลักการของศาสนา ก็จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและพร้อมไปด้วยความอดทนเสมอ

และสอดคล้องกับที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ (لقمان الآية: 18)

ความว่า “และเจ้าอย่าหันแก้ม (ใบหน้า) ของเจ้าให้แก่ผู้คนอย่างยะโส และอย่าเดินไปตามแผ่นดินอย่างไร้มรรยาท แท้จริง อัลลอฮ์ มิทรงชอบทุกผู้หยิ่งจองหอง และผู้คุยโวโอ้อวด” (ลุกมาน : 18)

5.2.1.4 องค์ประกอบด้านการยึดมั่นศรัทธา ผลการวิจัยพบว่า การยึดมั่นศรัทธาเป็นองค์ประกอบของจริยธรรมของมุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปรซึ่งเป็นไปตามโมเดลสมมติฐาน ได้แก่ ศรัทธาต่ออัลลอฮ์โดยไม่นำสิ่งใดมาเทียบเคียงกับพระองค์ (v29) ปฏิบัติทุกๆ เรื่องเพื่ออัลลอฮ์ โดยมีได้หวังประโยชน์ใด ๆ จากมนุษย์หรือต้องการคำสรรเสริญเยินยอจากเพื่อนมนุษย์ (v30) ศึกษาหาความรู้ต่างๆ เพื่ออัลลอฮ์ (v31) ปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์และยืนหยัดตามขอบเขตที่พระองค์ทรงกำหนด (อัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์) (v32) ตัวแปรเหล่านี้บ่งชี้ถึงจริยธรรมด้านการยึดมั่นศรัทธาของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษามุสลิมอาจต้องเจอกับความลำบากและสิ่งยั่วยุต่างๆ แต่หากนักศึกษามุสลิมมีการศรัทธา

ต่ออัลลอฮ์ﷻอย่างมั่นคงแล้ว แน่แน่นอนว่าเขาจะไม่สามารถหลุดออกจากแนวทางที่เที่ยงตรงของพระองค์ได้ สอดคล้องกับที่พระองค์อัลลอฮ์ﷻได้ตรัสว่า

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ
وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ (البينة: 5)

ความว่า “และพวกเขามิได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใด นอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ﷻ เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์ เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรง และดำรงการละหมาด และจ่ายซะกาต และนั่นแหละคือศาสนาอันเที่ยงธรรม” (อัลบัยยีนะฮ์ : 5)

และดังที่พระองค์อัลลอฮ์ﷻได้ตรัสแก่นบีมุฮัมมัดﷺว่า

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (الأنعام: 162)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า แท้จริงการละหมาดของฉัน และการอิบาดะฮ์ของฉัน และการมีชีวิตของฉัน และการตายของฉันนั้นเพื่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลกเท่านั้น” (อัลอันอาม : 162)

และสอดคล้องกับหะดีษจากซุฟยาน อิบน์ อับดุลลอฮ์ อัยษะกอฟี رضي الله عنه กล่าวว่

يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا، لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ قَالَ: ((قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ فَاسْتَقِمَّ))⁵

ความว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ โปรดบอกถ้อยคำหนึ่งในอิสลามให้แก่ฉันซึ่งฉันไม่ต้องไปถามผู้ใดอีกแล้วภายหลังจากท่าน ท่านเราะสูล กล่าวว่ จงกล่าวว่ ฉันศรัทธาต่ออัลลอฮ์แล้ว และจงยืนหยัดตามคำกล่าวนั้นเถิด”

⁵ หะดีษบันทึกโดย Muslim หะดีษหมายเลข 122

5.2.2 ระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา

นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก การเข้าสังคม คุณธรรมในตน และการยึดมั่นศรัทธา ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ สายหยุด ญูปย (2547) ศึกษาพฤติกรรมด้านจริยธรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง อาจารย์ และผู้ประกอบการหอพัก ในด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความประหยัด ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความมีเหตุผล และด้านไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข พบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีพฤติกรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับอ่อนศรี ทองไพจิตร (2548) ศึกษาจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ด้านความเสียสละ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ และด้านความอดทน พบว่า จริยธรรมนักเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา อยู่ในช่วงวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ จึงมีการใช้เหตุผลและวิจารณญาณในการตัดสินใจและการกระทำต่างๆ มากขึ้น ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจต์ (อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2550 : 67) ที่พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นกับวัย และตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก (อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2550 : 70) ที่พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของผู้มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จะพยายามตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ดังนั้นในการตัดสินใจ ถูก ผิด ควร ไม่ควร นั้นมาจากรวบรวมพิจารณาของตนเอง

เมื่อพิจารณาระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน พบว่า

5.2.2.1 นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมากทั้งหมด โดยนักศึกษามุสลิมให้เกียรติและเคารพสิทธิในการนับถือศาสนาของคนต่างศาสนิกมากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนต่างศาสนิก รู้จักผ่อนปรน ยืดหยุ่น ไม่อ่อนแอ และแข็งกร้าวเกินไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาต่างยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล เนื่องจากสังคมในสถาบันอุดมศึกษา มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม นักศึกษามุสลิมเองจึงยอมรับและให้เกียรติในความเชื่อที่แตกต่างของเพื่อนนักศึกษา อีกทั้งเมื่อมีความแตกต่างจึงทำให้นักศึกษามุสลิมส่วนใหญ่ไม่ให้ความใกล้ชิดแก่กันมากนัก การคบกันระหว่างเพื่อนนักศึกษาดังกล่าวจึงเป็นแบบทางการ โดยให้เกียรติกัน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน พูจาดีต่อกัน ช่วยเหลือกันตามความสามารถ แต่ยังไม่ให้ความสนิทสนมมากนัก เพราะความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน เช่น พิธีกรรมทางศาสนา และอาหารการกิน เป็นต้น

5.2.2.2 นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการเข้าสังคม โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และมี 3 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีข้อที่ปฏิบัติมากที่สุดเท่ากัน 3 ข้อ คือ นักศึกษามุสลิมขออนุญาตเมื่อจะหยิบของของผู้อื่น มีระเบียบรู้จักวางตัวให้เหมาะสมตามโอกาส ไม่ตอบรับคำเชิญไปร่วมงานเลี้ยงที่มีอาหารหะรอมหรืองานเลี้ยงที่เชิญเฉพาะคนร่ำรวยหรือในงานที่มีสิ่งมุฮิยะฮุอยู่ ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางมี 3 ข้อ เช่นกัน คือ ไม่สอดรู้สอดเห็นเรื่องของเพื่อนหรือผู้อื่น ไม่มองเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่หะสุรอม⁶โดยตั้งใจ และขอลาหยุดก่อนล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร โดยข้อที่น้อยที่สุด คือ ขอลาหยุดก่อนล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องเรียนรู้มารยาททางสังคม การปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่ออาจารย์ ต่อบุคลากร ต่อเพื่อน ต่อรุ่นพี่และรุ่นน้อง หรือการเรียน การทำงาน การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่น เหล่านี้ต้องอาศัยการปรับตัว และการวางตัวที่เหมาะสมทั้งสิ้น นักศึกษามุสลิมจึงมีการปรับตัวในการมาอยู่ในสังคมใหม่ เพื่อให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม อย่างไรก็ตามนักศึกษามุสลิมยังมีความมั่นใจ โดยไม่ทำตามกระแสสังคม สิ่งที่เป็นที่ต้องห้ามในอิสลามนักศึกษามุสลิมก็พยายามหลีกเลี่ยง อีกทั้งสังคมในสถาบันอุดมศึกษาเป็นสังคมที่มีความเป็นอิสระ อยู่ห่างไกลจากพ่อแม่ ไม่ได้มีอาจารย์คอยควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด และยังใช้อารมณ์ของคนเป็นใหญ่ หรือในบางเรื่องนักศึกษาก็ละเลยที่จะปฏิบัติ เช่น การสอดรู้สอดเห็นเรื่องของผู้อื่น การมองเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่หะสุรอมโดยตั้งใจ หรือการขอลาหยุดล่วงหน้า เป็นต้น

5.2.2.3 นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านคุณธรรมในตน โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมยอมรับสภาพความเดือดร้อนโดยตระหนักว่าเป็นสภาวะการณ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนด มากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ มีความอดทนต่อสิ่งชั่วร้าย สิ่งต้องห้าม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการเรียนในระดับอุดมศึกษานั้น นักศึกษาจะต้องควบคุมตนเอง และต้องมีความรับผิดชอบต่อผลการเรียน ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์หรือเพื่อนๆ และอาจพบอุปสรรคต่างๆ เป็นการทดสอบจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งนักศึกษามุสลิมถูกสอนให้มอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ จึงสามารถยอมรับสภาพความเดือดร้อนหรืออุปสรรคในงานต่างๆ เมื่อได้ทำอย่างสุดความสามารถแล้ว โดยหวังความโปรดปรานจากพระองค์ อย่างไรก็ตามการหักห้ามอารมณ์หรือความต้องการต่อสิ่งชั่วร้าย สิ่งต้องห้าม สิ่งไร้สาระต่างๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์ที่มีความเป็นอิสระนั้นทำได้ยาก นักศึกษามุสลิมจึงยังมีความอดทนต่อสิ่งชั่วร้ายน้อยกว่าข้ออื่นๆ สอดคล้องกับอ่อนศรี ทองไพจิตร (2548 : 74) ศึกษาจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

⁶ ผู้ที่ไม่สามารถแต่งงานกันได้

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 พบว่า ข้อที่นักเรียนมีการปฏิบัติน้อยที่สุดในด้านความรับผิดชอบ คือ มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ

5.2.2.4 นักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษามีระดับจริยธรรมด้านการยึดมั่นศรัทธา โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักศึกษามุสลิมศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่นำสิ่งใดมาเทียบเคียงกับพระองค์ มากที่สุด ส่วนข้อที่นักศึกษามุสลิมปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ศึกษาหาความรู้ต่างๆ เพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษามุสลิมถูกปลูกฝังด้านการศรัทธาอย่างเหนียวแน่นจากโรงเรียนหรือสถาบันศึกษาปอเนาะ นักศึกษามุสลิมจึงมีการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตามนักศึกษามุสลิมยังปฏิบัติน้อยในบางเรื่อง เช่น ในการศึกษาหาความรู้ต่างๆ ของนักศึกษานั้นบางคนมาเรียนเพื่อปริญญาบัตร หน้าที่การงานที่ดี หรือเงินเดือนสูงๆ เท่านั้น โดยลืมที่จะตั้งใจทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ หรือเพื่อที่จะพัฒนาสังคมมุสลิม เป็นต้น

5.2.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา จำแนกตาม เพศ ชั้นปี และคณะ

5.2.3.1 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีเพศต่างกัน พบว่า นักศึกษาหญิงมีระดับจริยธรรมมากกว่านักศึกษาชาย ทั้งภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนใหญ่ผู้หญิงมักมีความละเอียดมากกว่าผู้ชาย และอิสลามบัญญัติให้ผู้หญิงมุสลิมแต่งกายปกปิดร่างกายอย่างมิดชิดเห็นได้เพียงใบหน้าและมือเท่านั้น เสมือนเป็นปราการชั้นหนึ่งปกป้องจิตใจจากความไม่ดีต่างๆ และยังคงสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของนักจิตวิทยาหลายท่าน ที่ว่า เด็กหญิงใช้เกณฑ์ตัดสินเหตุผลทางจริยธรรมแตกต่างกับเด็กชาย เพราะเด็กหญิงมีการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นระเบียบแบบแผนมากกว่าเด็กชาย นอกจากนี้เด็กหญิงมักจะคิดถึงความยุติธรรมและความสามารถทั้งของตนเองและผู้อื่น และคำนึงถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนความสัมพันธ์และความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย (Gilligan, 1982; Gibbs et. al., 1984 อ้างถึงใน สุรางค์ ใ้วตระกูล, 2550 : 74)

5.2.3.2 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีชั้นปีต่างกัน ทั้งภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่ได้มีการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทำให้นักศึกษาในแต่ละชั้นปีมิได้มีจริยธรรมมากหรือน้อยกว่ากัน อีกทั้งการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลจะต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างทันที สอดคล้องกับพล แสงสว่าง (2544 : 27) ที่กล่าวว่า การปลูกฝังจริยธรรมเป็นกระบวนการสั่งสมและซึมซับ และยังคงสอดคล้องกับเบอร์ตันและบลาลิ (Berton, 1976; Blasi, 1985 อ้างถึงใน สุรางค์ ใ้วตระกูล, 2550 : 74) ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม พบว่า ระยะเวลาของพัฒนาการทาง

จริยธรรมของแต่ละบุคคลต่างกันและพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน

5.2.3.3 ผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีการสังกัดคณะต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเข้าสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านคุณธรรมในตน และการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการยึดมั่นศรัทธาไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า

ก. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมในภาพรวมมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมากกว่านักศึกษาที่สังกัดวิทยาลัยอิสลามศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิกมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ค. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านการเข้าสังคมมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับวิทยาลัยอิสลามศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาการสื่อสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ง. นักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมด้านคุณธรรมในตนมากกว่านักศึกษาที่สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการพิจารณาความแตกต่างเป็นรายคู่ ปรากฏว่านักศึกษาที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์มีระดับจริยธรรมในด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก ด้านการเข้าสังคม และด้านคุณธรรมในตนมากกว่านักศึกษาคณะอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะศึกษาศาสตร์มีหน้าที่ผลิตครู ซึ่งจะต้องไปทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนในอนาคต นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์จึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะความเป็นครู สอดคล้องกับวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543 : 44) ที่กล่าวว่า บัณฑิตครูนอกจากจะมีความรู้ความสามารถแล้ว บัณฑิตครูจะต้องมีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ได้ดี ครูต้องเป็นที่พึ่งให้แก่คนในสังคม คือเป็นหลักในการคิดอย่างถูกต้อง การวางตัวอย่างถูกต้อง เข้ากับผู้อื่น ได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ นำคนในสังคมให้ทำในสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์ พัฒนาสังคมที่อยู่ด้วยความจริงใจ แก้ไขปรับเปลี่ยน ค่านิยมและความประพฤติที่ไม่เหมาะสมมาสู่สิ่งที่ดีกว่า ดังนั้นนักศึกษามุสลิมที่สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ จึงมีจริยธรรมมากกว่า

นักศึกษาที่สังกัดคณะอื่นๆ ส่วนจริยธรรมด้านการยึดมั่นศรัทธา นักศึกษามุสลิมทุกคณะมีจริยธรรมในด้านนี้เท่ากัน โดยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาได้รับการศึกษาด้านศาสนาตั้งแต่เด็กมาแล้ว จึงมีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างมั่นคง ซึ่งเป็นการยึดมั่นศรัทธาของมุสลิมทุกคน สอดคล้องกับที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا أَمْرًا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ
وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ (البينة: 5)

ความว่า “และพวกเขามีได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใด นอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์ เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรง และดำรงการละหมาด และจ่ายซะกาต และนั่นแหละคือศาสนาอันเที่ยงธรรม” (อัลบัยยีนะฮ์: 5)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก การเข้าสังคม คุณธรรมในตน และการยึดมั่นศรัทธา โดยเฉพาะด้านการเข้าสังคม ในเรื่องการไม่สอดรู้สอดเห็นเรื่องของเพื่อนหรือผู้อื่น การไม่มองเพศตรงข้ามที่ไม่ใช่มะฮฺรอมโดยตั้งใจ และการขอลาหยุดล่วงหน้าด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้นักศึกษาเป็นผู้ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรนำแบบวัดจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปวัดระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอื่นๆ

5.3.2.2 ควรทำวิจัยเพื่อสำรวจและยืนยันองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ เพื่อให้ทราบว่ามีองค์ประกอบทางจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่

5.3.2.3 ควรทำวิจัยเพื่อสำรวจและยืนยันองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักเรียนมุสลิมในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่เด็ก